

Datum van inontvangstneming : 24/03/2021

Zaak C-64/21**Samenvatting van het verzoek om een prejudiciële beslissing overeenkomstig artikel 98, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof van Justitie****Datum van indiening:**

2 februari 2021

Verwijzende rechter:

Sąd Najwyższy (Polen)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

17 september 2020

Verzoekende partij:

Rigall Arteria Management Sp. z o.o. sp. k.

Verwerende partij:

Bank Handlowy w Warszawie S.A.

Voorwerp van de procedure in het hoofdgeding

Cassatieberoep tegen de uitspraak van de Sąd Apelacyjny w Warszawie (rechter in tweede aanleg Warschau, Polen; hierna: „Sąd Apelacyjny”) van 28 februari 2018 houdende verwerping van het door verzoekster in eerste aanleg ingestelde hoger beroep, waarbij is verzocht om bekendmaking van de informatie die nodig is voor de berekening van een provisie die verschuldigd is aan een handelsagent voor de duur van een overeenkomst. Probleem van het aanvullende karakter van de Poolse voorschriften tot omzetting van artikel 7, lid 1, onder b), van richtlijn 86/653/EEG.

Voorwerp en rechtsgrondslag van de prejudiciële vraag

Krachtens artikel 267 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie gestelde vraag over de uitlegging van de Unierechtelijke bepalingen betreffende de beloning van handelsagenten, meer bepaald in het licht van artikel 7, lid 1, onder b), van richtlijn 86/653/EEG. De kern van de twijfels wordt

gevormd door de vraag of het krachtens de nationale wettelijke bepalingen tot omzetting van deze bepaling van richtlijn 86/653/EEG geoorloofd is om een contractuele wijziging van het recht op provisie (met name wijzigingen van dit recht ten nadele van de agent) door te voeren of om dit recht uit te sluiten.

Prejudiciële vraag

Moet artikel 7, lid 1, onder b), van richtlijn 86/653/EEG van de Raad van 18 december 1986 inzake de coördinatie van de wetgevingen van de lidstaten inzake zelfstandige handelsagenten (PB 1986, L 382, blz. 17), gelet op de bewoordingen en het doel ervan, aldus worden uitgelegd dat dit een zelfstandige handelsagent een absoluut recht op provisie verleent uit hoofde van een overeenkomst die tijdens de duur van de handelsagentuurovereenkomst is gesloten met een derde die hij reeds eerder voor een soortgelijke transactie als klant had geworven, of kan dit recht bij overeenkomst worden uitgesloten?

Aangevoerde bepalingen van Unierecht

Richtlijn 86/653/EEG van de Raad van 18 december 1986 inzake de coördinatie van de wetgevingen van de lidstaten inzake zelfstandige handelsagenten (hierna: „richtlijn 86/653”), met name artikel 7, lid 1, onder b), ervan.

Aangehaalde rechtspraak van het Hof van Justitie

Arresten van 12 december 1996, ██████████ C-104/95, EU:C:1996:492, 9 november 2000, ██████████ C-381/98, EU:C:2000:605, punten 21 en 22; van 23 maart 2005, Honyvem Informazioni Commerciali, C-465/04, EU:C:2006:199, punten 19, 27, 32 en 34; van 17 januari 2008, Chevassus-Marche, C-19/07, EU:C:2008:23; van 26 maart 2009, ██████████ C-348/07, EU:C:2009:195, punt 17; van 17 oktober 2013, Unamar, C-184/12, EU:C:2013:663, punten 40 en 52; van 3 december 2015, ██████████ C-338/14, EU:C:2015:795, punt 23; van 7 april 2016, Marchon Germany, C-315/14, EU:C:2016:211, punt 33; van 17 mei 2017, ██████████ C-48/16, EU:C:2017:377, punten 48-50; van 19 april 2018, Conseils et mise en relations (CMR), C-645/16, EU:C:2018:262, punt 32;

Conclusie van advocaat-generaal M. Szpunar in de zaak Marchon Germany, C-315/14, EU:C:2015:585, punt 32.

Aangevoerde bepalingen van nationaal recht

Ustawa-Kodeks cywilny (wet houdende het burgerlijk wetboek) van 23 april 1964 (Dz. U. 2019, volgnr. 1145 - geconsolideerde tekst zoals gewijzigd; hierna: „k.c.”), en met name: artikel 761, lid 1, en artikel 761⁵.

Korte beschrijving van de feiten en het hoofdgeding

- 1 Rigall Arteria Management Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością Spółka komandytowa, gevestigd te Warschau (verzoekster in eerste aanleg en verzoekster in cassatie), is ontstaan uit de omvorming van twee andere vennootschappen en was uit hoofde van handelsagentuurovereenkomsten van 1 juni 1999 tot en met 30 juni 2015 verbonden met de Bank Handlowy Spółka Akcyjna, gevestigd te Warschau (hierna: „bank”) (verweerster in eerste aanleg en verweerster in cassatie). De laatste van de genoemde overeenkomsten was een raamovereenkomst en is door de partijen aangevuld door middel van specifieke handelsagentuurovereenkomsten. De overeenkomsten tussen partijen hadden betrekking op financiële bemiddelingsactiviteiten, waaronder bemiddeling bij ondersteunende en promotionele activiteiten in verband met het beheer en de aanschaf van kredietkaarten en andere door verweerster aangeboden financiële diensten („bankproducten”). De voornaamste taak van de agent bestond in het werven van personen die de voor hem uit de handelsagentuurovereenkomst voortvloeiende werkzaamheden moesten verrichten en in het sluiten van samenwerkingsovereenkomsten met deze personen. Bovendien moest de agent leidinggeven aan en toezicht houden op het werk van de verschillende personen die de feitelijke bemiddelingsactiviteiten verrichtten, alsmede om opleidingen voor hen te organiseren en om hun kwalificaties te verhogen.
- 2 Deze overeenkomsten vermeldden tevens de wijze van beloning van de agenten en bepaalden dat die beloning zou worden berekend aan de hand van het aantal gesloten overeenkomsten (in de meeste gevallen was dit een bepaald bedrag dat door de betrokkene voor elke uitgegeven kredietkaart of elke positief beoordeelde kredietaanvraag werd ontvangen). Geen van deze overeenkomsten kende een andere vorm van provisie dan die voor de overeenkomsten die met de rechtstreekse betrokkenheid van de agent werden gesloten. Bovendien had de handelsagent na de beëindiging van de agentuurovereenkomst recht op een contractueel vastgestelde vergoeding. In de overeenkomst was tevens vermeld dat het bedrag van deze vergoeding de volledige vergoeding was waarop de agent recht had.
- 3 De bank heeft de als raamovereenkomst gesloten handelsagentuurovereenkomst op 17 december 2014 beëindigd. Vervolgens heeft verzoekster de bank verzocht om verstrekking van informatie over de aan de agent verschuldigde provisie over de periode van 1 juni 1999 tot en met 31 januari 2015. In zijn antwoord op herhaalde verzoeken heeft de bank aangevoerd dat de tot dusver aan de agent verstrekte informatie volstond om de totale uit hoofde van de gesloten agentuurovereenkomsten verschuldigde beloning te berekenen en dat er derhalve geen reden was om aan de rechtsopvolger van de agent nadere informatie te verstrekken. Tegelijkertijd heeft de bank betoogd dat de door de agent gevraagde informatie onder het bankgeheim viel.
- 4 Gelet op deze weigering heeft verzoekster de Sąd Okręgowy w Warszawie (rechter in eerste aanleg Warschau, Polen; hierna: „Sąd Okręgowy”) verzocht de

bekendmaking te gelasten van de informatie die nodig was om het bedrag van de voor de duur van de overeenkomst aan de agent verschuldigde provisie te berekenen. Dit verzoek betrof met name informatie over de overeenkomsten die verweerster heeft gesloten met klanten die eerder via de handelsagent waren aangebracht. Die vordering was gebaseerd op artikel 761⁵ k.c.

- 5 De in eerste aanleg geadieerde Sąd Okręgowy heeft de vordering bij vonnis van 20 juni 2016 verworpen. Deze rechterlijke instantie heeft aangegeven dat de verklaringen die de principaal gedurende de looptijd van de agentuurovereenkomst heeft afgelegd volledig waren en dat de agent geen bezwaar heeft gemaakt tegen het bedrag van de voor hem berekende provisie. De Sąd Okręgowy heeft tevens geoordeeld dat uit de bewoordingen van de overeenkomsten tussen de partijen niet volgt dat de agent recht heeft op een provisie voor overeenkomsten die door de bank zijn gesloten met eerder door de agent geworven klanten. Hij heeft ook het standpunt van de bank bevestigd dat een deel van de door de agent gevraagde informatie onder het bankgeheim valt.
- 6 Bij arrest van 28 februari 2018 heeft de Sąd Apelacyjny het hoger beroep van verzoekster verworpen. Daarbij heeft deze rechterlijke instantie ingestemd met de kern van het betoog van de Sąd Okręgowy en subsidiair benadrukt dat verzoeksters vordering slechts gegrond is voor zover de agent mogelijk recht heeft op het soort beloning waarop de gevraagde informatie betrekking heeft. Volgens de Sąd Apelacyjny is dit in de omstandigheden van de onderhavig zaak niet het geval. De in artikel 761, lid 1, k.c. bedoelde beloning voor overeenkomsten die zijn gesloten met eerder door de handelsagent aangebrachte klanten berust naar het oordeel van de Sąd Apelacyjny op een regeling die aanvullend van aard is, waardoor de partijen deze kwestie op verschillende manieren kunnen regelen. Volgens de Sąd Apelacyjny wijzen de omstandigheden van de zaak er overigens op dat partijen het recht van de agent op de genoemde provisie stilzwijgend hebben uitgesloten. Dit volgt zowel uit het ontbreken van een verwijzing naar dit soort provisie in de bepalingen van de overeenkomst als uit het gedrag van partijen bij de tenuitvoerlegging ervan.
- 7 Verzoekster heeft cassatieberoep tegen de uitspraak van de Sąd Apelacyjny ingesteld. In het kader van de ingebrachte cassatiemiddelen heeft zij aangevoerd dat de Sąd Apelacyjny artikel 761, lid 1, in fine, k.c., uitgelegd in het licht van artikel 7, lid 1, onder b), van richtlijn 86/653, heeft geschonden, door deze bepaling als bepaling van aanvullend recht te beschouwen.

Voornaamste argumenten van partijen in het hoofdgeding

- 8 De partijen in het hoofdgeding verschillen in de eerste plaats van mening over de beoordeling van het karakter van de norm van artikel 761, lid 1, in fine k.c., waarbij artikel 7, lid 1, onder b), van richtlijn 86/653 in Pools recht is omgezet. Volgens verzoekster in eerste aanleg heeft de uit deze bepaling voortvloeiende norm een semi-dwingend karakter en kan deze niet door een

handelsagentuurovereenkomst worden uitgesloten. In haar antwoord op het cassatieberoep heeft verweerster in eerste aanleg deze bewering betwist en betoogd dat artikel 761, lid 1, k.c., met inbegrip van het laatste deel van deze bepaling, dat rechtstreeks betrekking heeft op de door verzoekster ingestelde vordering, geheel aanvullend van aard is.

Korte uiteenzetting van de motivering van de verwijzing

- 9 De prejudiciële vraag vindt haar oorsprong in twijfels over de mate waarin de bepalingen krachtens welke de handelsagent aanspraak kan maken op een provisie uit hoofde van overeenkomsten die gedurende de looptijd van de handelsagentuurovereenkomst zijn gesloten met klanten die door hem voor soortgelijke overeenkomsten voor de principaal zijn aangebracht, moeten worden geacht aanvullend van aard te zijn. Richtlijn 86/653 definieert deze provisie als de basisvergoeding van de agent voor zijn bemiddelingsactiviteiten. Deze vergoeding kan verschuldigd zijn uit hoofde van overeenkomsten die met klanten zijn gesloten gedurende de looptijd van de bemiddelingsovereenkomst (artikel 7) en na de beëindiging ervan (artikel 8). Artikel 7 van richtlijn 86/653 is in Pools recht omgezet bij artikel 746, lid 1, in fine, k.c. Dit artikel verleent handelsagenten het recht op een provisie voor overeenkomsten die zijn gesloten met klanten die zij eerder voor soortgelijke overeenkomsten hebben geworven.
- 10 Richtlijn 86/653 en het Poolse burgerlijk wetboek bevatten geen ondubbelzinnige bepalingen volgens welke de partijen bij een overeenkomst het recht van de handelsagent op een provisie kunnen wijzigen of uitsluiten. Een dergelijk voorbehoud is evenwel opgenomen in een aantal andere bepalingen van richtlijn 86/653, die de mogelijkheid beperken om de daarin opgenomen regels ten nadele van de handelsagent te wijzigen (onder andere artikel 10, lid 4, artikel 11, lid 3, artikel 12, lid 3, en artikel 19 van richtlijn 86/653).
- 11 In Poolse rechtspraak is de mogelijkheid krachtens Pools recht tot wijziging of uitsluiting van vorderingen van handelsagenten met betrekking tot de provisie uit hoofde van overeenkomsten die met eerder door hen aangebrachte klanten zijn gesloten tot op heden niet nader verduidelijkt. De zaak waarin de onderhavige vraag rijst, is de eerste zaak waarin de Sąd Najwyższy (hoogste rechterlijke instantie in burgerlijke en strafzaken, Polen) rechtstreeks ingaat op het karakter van artikel 761, lid 1, k.c., dat wil zeggen op de vraag of deze regeling al dan niet dwingend van aard is.
- 12 Ook het Hof heeft tot dusver nog geen ondubbelzinnige uitspraak over deze kwestie gedaan. In de bestaande rechtspraak is daarentegen vrij duidelijk aangegeven dat de bepalingen die de rechtspositie en de wijze van beloning van handelsagenten regelen dwingend van aard zijn (of alleen dwingend zijn ten gunste van de agent, zodat de inhoud ervan in een voor hem gunstiger zin kan worden gewijzigd). Het is juist dat het Hof in deze uitspraken heeft verwezen naar normen waarvan het dwingende karakter uitdrukkelijk is vastgesteld in richtlijn

86/653 (namelijk in artikel 11, lid 3, en in artikel 19), maar tegelijkertijd heeft het Hof in deze uitspraken uitdrukkelijk te kennen gegeven dat de uitsluiting van het van de bepalingen inzake de beloning van handelsagenten in de eerste plaats bedoeld is om hen te beschermen.

- 13 Evenwel is ernstige twijfel gerezen over de mogelijkheid om het recht op provisie als bedoeld in artikel 7, lid 1, onder b), van richtlijn 86/653 via contractuele weg te wijzigen of uit te sluiten. Enerzijds zou uit de bewoordingen van de bepalingen van de richtlijn kunnen worden afgeleid dat deze het aanvullende karakter slechts uitsluit met betrekking tot bepalingen waarin uitdrukkelijk een dergelijk voorbehoud is geformuleerd. Dat zou betekenen dat het recht op provisie als bedoeld in artikel 7, lid 1, onder b), van deze handeling, bij gebreke van een uitdrukkelijke inperking van de mogelijkheid om dit recht via contractuele weg te wijzigen, volledig door de partijen zelf dient te worden overeengekomen.
- 14 Bovendien heeft richtlijn 86/653, anders dan de regeling inzake consumentenovereenkomsten, uitsluitend betrekking op overeenkomsten tussen marktdeelnemers die formeel beroepsmatig handelen. Dit kan erop wijzen dat de bepalingen van de richtlijn niet aldus kunnen worden uitgelegd dat de vrijheid van partijen bij de vaststelling van de inhoud van bemiddelingsovereenkomsten verder wordt ingeperkt.
- 15 Anderzijds wijst de beschermende doelstelling van deze rechtshandeling er sterk op dat deze in haar geheel (of althans wat betreft de bepalingen inzake de beloning van handelsagenten) is vormgegeven op een manier die contractuele wijzigingen van de rechten van handelsagenten die in hun nadeel werken, uitsluit. Deze conclusie lijkt bovendien steun te vinden in de overwegingen in de bestaande uitspraken van het Hof. Deze benadrukken het belang van dwingende bepalingen als instrumenten ter bescherming van handelsagenten in het kader van richtlijn 86/653 en lijken er tevens op te wijzen dat deze rechtshandeling in haar geheel een dwingend karakter heeft.
- 16 Een opvatting die een wijziging ten nadele van de handelsagent of een volledige uitsluiting van het recht op provisie mogelijk maakt, is mogelijk ook in strijd met het algemene recht van handelsagenten op de door richtlijn 86/653 gewaarborgde beloning. Overeenkomstig artikel 6, lid 3, van deze richtlijn kan de handelsagent worden beloond op provisiebasis of op een andere door de partijen vastgestelde wijze. Dit kan leiden tot de conclusie dat de artikelen 7 tot en met 12 van richtlijn 86/653 een coherent en gesloten stelsel van bepalingen met betrekking tot de beloning van handelsagenten vormen en dat dit stelsel slechts in zijn geheel buiten werking kan worden gesteld en kan worden vervangen bij wege van een andere, door de partijen zelf geformuleerde regeling. Met andere woorden staan de bepalingen betreffende bemiddelingsovereenkomsten partijen slechts toe om het stelsel van beloning van handelsagenten te vervangen door een ander beloningsstelsel en niet om specifieke onderdelen ervan uit te sluiten zonder dat er een andere, gelijkwaardige beloning wordt toegekend.

- 17 De conclusie dat het recht op de in artikel 7, lid 1, onder b, van richtlijn 86/653 bedoelde provisie niet kan worden uitgesloten of gewijzigd ten nadele van de handelsagent is ook vanuit functioneel oogpunt volstrekt overtuigend. Een kenmerk van de markt van de handelsagentuur, dat eveneens in Polen duidelijk zichtbaar is, is dat de betreffende overeenkomsten eenzijdig door de principalen worden vormgegeven en dat deze aan hun agenten worden voorgelegd zonder dat daarover kan worden onderhandeld. Dit betekent dat het eventueel aanvullende karakter van de bepalingen inzake de beloning van handelsagenten de weg zou kunnen vrijmaken voor een ruimere gebruikmaking door de principalen van hun overwicht bij de vaststelling van de contractuele voorwaarden, zodat oplossingen kunnen worden gekozen die duidelijk gunstig zijn voor hen, maar niet voor de handelsagenten.
- 18 Vanuit dit oogpunt lijkt de uitsluiting van het recht van de handelsagent op een provisie uit hoofde van overeenkomsten die hij heeft gesloten met klanten die hij eerder bij de principaal heeft aangebracht, ook moeilijk te verenigen met de kern van de door richtlijn 86/653 geregelde relatie van handelsbemiddeling. In typische situaties veronderstelt dit dat de agent voor de principaal een vaste klantenbasis opbouwt, bestaande uit klanten die mogelijk niet slechts één specifieke overeenkomst sluiten, maar in de toekomst mogelijkerwijs ook nog andere overeenkomsten zullen sluiten. Een situatie waarin de handelsagent slechts een vergoeding kan ontvangen voor de overeenkomsten die met zijn rechtstreekse deelname zijn gesloten, zou er derhalve toe leiden dat aan de principaal onevenredige, uit het werk van de handelsagent voortvloeiende voordelen worden toegekend, terwijl aan de handelsagent een beloning wordt ontzegd. De mogelijkheid tot het uitsluiten van de provisie van artikel 7, lid 1, onder b), van richtlijn 86/653 zou de principaal er ook toe kunnen aanzetten om de provisie van de handelsagent op opportunistische wijze verder in te perken (bijvoorbeeld door een „eerste” overeenkomst met de klant te sluiten tegen een lagere prijs en deze prijs pas te verhogen in latere overeenkomsten uit hoofde waarvan de handelsagent niet langer recht op provisie zou hebben).
- 19 Richtlijn 86/653 is gebaseerd op het model van minimumharmonisatie. Zij voorziet slechts in een minimum- of basisniveau van bescherming van handelsagenten, dat door de lidstaten bij de tenuitvoerlegging ervan niet kan worden verlaagd. Het nationale recht kan dit beschermingsniveau verhogen door handelsagenten een betere bescherming te bieden. Evenmin kan worden voorbijgegaan aan het feit dat wanneer de partijen bij een agentuurovereenkomst een provisie overeenkomen, beide in artikel 7, lid 1, van richtlijn 86/653 vastgestelde rechten van de handelsagent op de toekenning van een provisie op hetzelfde beschermingsniveau moeten kunnen rekenen. Derhalve zou het des te meer laakbaar zijn te aanvaarden dat het recht van de handelsagent op de toekenning van een provisie uit hoofde van transacties die gedurende de looptijd van de agentuurovereenkomst door zijn toedoen zijn gesloten, kan worden uitgesloten of beperkt.